

Texnologiyaların balaca əsirləri

Və ya uşaqları zərərli oyunlardan necə qoruyaq?

Müasir texnologiyalar dünyası məktəbləri və məktəbəqədər yaşlı uşaqları zəbt edib. Bugünkü uşaqlar həttə baba və nənələri ilə də kompyuterlə əlaqə saxlayırlar. Gənc valideynlərin özləri də informasiya kommunikasiya texnologiyalarından istifadə ilə yaşa dolurlar. Hamının sosial şəbəkələrdə hesabı, elektron ünvanları var. Evlərdə televizorların altılığını zəbt edən DVD-lər artıq çoxdan dəbdən düşüb. İndi mənzillərdə quraşdırılan Wi-Fi-lər artıq TV-ləri də gözəndirib. Uşaqlar internet kafelərin daimi sakinlərinə çevriliblər və onların əllərindən oyunların pultu düşür...

Hazırda mütəxəssisləri uşaqların meyl etdiyi zərərli oyunların məzmunu narahat edir: "Zərərli oyunları təhsilyönlü proqramlarla necə əvəzləmək olar?" və ya "Uşaqların yeni texnologiyalara marağını onların xeyrinə necə dəyişmək mümkündür?" - kimi suallara cavab axtarılır.

Keçən il Rusiyanın nəhəng İKT şirkətlərindən biri 5 min valideyn arasında "Sizin uşaqlarınız planşetlərdən və kompyuterlərdən ən çox nə vaxt istifadə edirlər?" sualı ilə sorğu keçirib. Demək olar ki, 46 faiz ata və ana 1-3 yaş qeyd edib. 7 yaşlıların isə artıq 70 faiz planşetlərdən istifadə edirlər. Bundan əlavə, həkimlər 3 yaşına qədər uşaqların ekran qarşısında oturmasını da məsləhət görmürlər. Belə ki, 3 yaşından 7 yaşına qədər uşaqlara planşetlərlə gün ərzində yarım saat məşğul olmaq olar.

Bezən valideynlər işlə məşğul olarkən uşaqlarının başını qatmaq üçün onların əlinə mobil telefonlar və ya planşetlər veririrlər. Əvvəlcə bu "oyuncaqlar" faydalı görünür, uşaqlar rəngləri, sadə fiqurları öyrənir. Hətta hərfləri öyrənmək də onlar üçün problemə çevrilmir. Tədrisən onlar döyüş qəhrəmanlarından özləri üçün kumirlər də müəyyənləşdirirlər. Problem ondadır ki, bütün bunlar cavabsız qalmır. Uşaqların nitqinin inkişafında yubana meydan çıxır. Nəticədə valideyn psixoloqla, loqopedə, nevroloqa müraciət etməli olur. Get-gedə artan oyunlar uşağı zədələyər, valideynə isə problem yarada bilər: "Əvvəllər uşaqlar onlar üçün xüsusi hazırlanan oyuncaqlarla oynayırdılar. Qız uşaqları gəlincliklərlə, oğlanlar isə əsasən top, oyuncaq silah, maşın və s. oyuncaqlarla böyüyürdülər. İndi isə onları İKT əvəz edib. Bu, bir tərəfdən uşaqların inkişafına səbəb olursa, digər tərəfdən onlara ziyan gətirir" - deyər rusiyalı psixoloqlar bildirirlər: "Uşaqlar planşetləri, tabletləri dil açmamışdan əvvəl əllərinə götürürlər". Ekspertlər "xaltura" edən proqramlarla tez-tez rastlaşdıqlarını söyləyirlər. Belə ki, aqressiv cizgi personajları ilə zəngin olan proqramlar "Uşaqların inkişafı" adı ilə bazara çıxarılır. Valideynlər isə çox vaxt oyunların rəngarəngliyinə aldanırlar. Mütəxəssislər uşaq planşetləri üçün proqramları mənfi nümunə kimi göstəriblər. Elektron oyunları yoxlamaq üçün ekspertlərə təkcə valideynlər deyil, həmçinin onları hazırlayanların

özləri də müraciət edirlər. Onu da qeyd etmək lazımdır ki, yeni texnologiyalar həqiqətən şagirdlərin motivasiyasını artırır. Onlar hər hansı materialı dinamik və aydın şəkildə təsəvvür edə bilirlər. Bütün bunlarla bərabər, yayılan oyunlar dərslik deyil və heç bir halda məktəbəqədər və uşaq bağçasının uşaqları üçün məsləhət görülür: "Unutmaq lazım deyil ki, kompyuterlə uzunmüddətli iş uşağın səhhəti üçün ziyan yaradır. Bu, təkcə onun görmə qabiliyyəti ilə bağlı deyil, həm də onun onurğa sütununun zədələnməsinə səbəb olur" - deyər Rusiya Elm və Təhsil Mərkəzinin eməkdaşı Tatyana Volosovski deyir: "Yeniyyətə, internetdə oyunların qarşısında saatlarla vaxt keçirən cavanlara sosial və psixoloji kömək lazımdır. Onların böyük ünsiyyət problemi var".

Bizim ölkəmizdə uşaqların internet oyunları ilə bağlı yaşlarına uyğun paketləri olmasa da, onlar texnologiyalara hədsiz meyl edirlər. İctimai nəqliyyatda, küçə və parklarda azyaşlıların əlində mobil telefonlar, planşetlər və onlardan ayrılmayan baxışlar görmək mümkündür.

Mütəxəssislər valideynləri ayıq-sayıq olmağa çağırırlar.

ZƏRƏRLİ VƏRDIŞ

"Ümidli Gələcək" Gənclər Təşkilatının icraçı direktoru Kəmalə Aşumovanın fikrincə, bu gün uşaqları kompyuterdən və ya planşetdən kənarlaşdırmaq mümkündür deyil. Belə ki, nə valideynlər bu aludəçiliyin öhdəsindən gələ bilər, nə də modernləşmənin qarşısını almaq olar: "Uşaqları dünyada baş verən texnologiyaların inkişafından təcrid etmək olmaz. Onların internetdə oyunlara qatılaraq kompyuterin qarşısında çoxlu vaxt keçirmələri beyinlərindəki psixoloji meyillərin mənfi tərəfdən inkişafına səbəb olur. Uşaqlar aqressivləşir və həmin aqressiyayı xüsusən yaşlılarına, ailə üzvlərinə və ətraflarına ötürürlər. Bunun da ağır fəsadları olur. Biz buna zərərli vərdiş kimi baxa bilərik. Biz zərərli vərdişlərə narkotiklərə və alkolizmə meyilliyi aid etmişik. Bu gün də

dan danışıqla onlardan istifadənin düzgün qaydalarını uşaqlara başa salmaq lazımdır. Ancaq uşaqları kompyuterdən tamamilə kənarlaşdırmaq fayda verməyəcək. Çünki uşaqlar adətən qadağaya meylli olurlar. Valideyn, uşağın püxtələşdiyi mühit və məktəb uşağı bu sahədə düzgün maarifləndirməlidir ki, o, internetdən istifadənin müsbət və mənfi tərəflərini başa düşsün".

GÜN ƏRZİNDƏ NƏZARƏT

Psixoloq Nərinə Rüstəmovanın fikrincə, kompyuter oyunları vasitəsilə uşaqlara mənfi vərdişlər aşılanır. Belə ki, yanlış davranışlar şüurlu inkişaf edir və bu da onlara yeniyetməlik dönməndə həmin qaydalarla hərəkət etmək mesajını ötürür. Psixoloqun sözlərinə görə, Avropada uşaqların internetdən istifadəsi üçün paketlər mövcuddur. Həmin paketlərdə zorakı oyunlar, müəyyən pornoqrafik kadrlara baxmağa qadağalar qoyulur: "Hələ ki bizdə bu tip paketlər formalaşmayıb". Psixoloqun fikrincə, kompyuter oyunları erkənləşdiyindən azyaşlı uşaqların əlində də planşetlər, mobil telefonlar görmək olur: "Belə ki, onlar əllərindəki vasitələrlə oyunlara rahatlıqla çıxışlar edir, hətta bəzən oradakı hərəkətlərə o qədər aludə olurlar ki, onları öz yaşlılarına tətbiq etməkdən çəkinmirlər. Onlar aqressivlərini tay-tuşlarına və ailə üzvlərinə yönəldirlər. Məsələn, oyunun qəhrəmanının silahdan atəş açması, oğurluq etməsi və s. kimi yanlış davranışlar uşaqlara aşılanır. Xüsusən yeniyetməlik dönməndə uşaqlar həmin oyunlardan təsirlənirlər. Aqressiv oyunlara baxan uşaqlarda xüsusən yeniyetməlik dönməndə yanlış davranışlar özünü göstərir. Avropa ölkələrində bu cür oyunlara giriş şəxsi kredit kart şifrəsi tələb edir. Bu da həmin saytlara giriş məhdudiyətini artırır". Psixoloqun fikrincə, bu cür oyunlara nəzarət həm dövlət çərçivəsində, həm də ailə çərçivəsində olmalıdır. Uşaqlarda şiddətə meyillilik daha güclü olduğundan onlar qorxulu oyunları daha çox seyr edirlər. Təbii ki, bu da onlara pis təsir edir: "Avropada kompyuter asılılığı dördüncü yeri tutur. Artıq bu ölkələrdə kompyuter asılılığını müalicə edən reabilitasiya mərkəzləri var. Çünki kompyuter oyunlarına meyilli olan uşaqlarda aqressiya müşahidə olunur, onlar yaşlılarına qarşı şiddət tətbiq edirlər. Belə uşaqlar qapalı olur, ünsiyyətdən qaçırırlar. Əgər valideynin əlindən də telefon və ya planşet düşmürsə, bir gün bu meyildən uşaqda da yaranacaq. Onun üçün valideyn də nümunə üçün internetə meyilliyini azaltmalıdır". Psixoloq deyir ki, 10 yaşa qədər uşaqlar gün ərzində kompyuterdə 30-45 dəqiqə, 10 yaşından yuxarı uşaqlar isə saat yarım vaxt keçirə bilərlər: "Gün ərzində uşaqların bu limitlərlə texnologiyalardan istifadə etməsi onların həftə sonu kompyuter aclıqlarını təmin etmələrindən daha çox fayda verir. Kompyuteri uşağa rüsvət kimi öyrətmək olmaz. Belə uşaq həftənin sonunu gözləməklə səhərdən aqşamcaq diqqətini ona yönəldir". N.Rüstəmov hesab edir ki, aqressiv və pornoqrafik oyunlar çox olduğundan uşaqların kompyuter oyunlarına meyl etməsinə zarafat kimi qəbul etmək olmaz: "Bunların hamısı uşağın şüurlarında iz qoyur. Ona görə yaxşı olar ki, kompyuter oyunları heç də zarafat kimi qəbul olunmasın. Uşağa nəzarət gücləndirilməlidir. Biz uşaqları kompyuterdən tam məhrum edə bilmərik. Çünki hamının evində telefon və ya planşet var. Sadəcə, buna nəzarət gücləndirmək lazımdır. Biz əgər uşağa şəxsiyyət kimi hörmət ediriksə, onun maraqlarına da hörmət etməyi bacarmalıyıq".

Hazırda bizim uşaqların ünsiyyət problemi və aqressiv meyilləri ilə bağlı psixoloqlara və loqopedlərə müraciətlərin daxil olduğu bildirilir. Bu mərhələyə qədərki yol isə təbii ki, daha çox valideynlərdən asılıdır. Nə qədər ki bu müraciətlərin sayı kütləvi hal almayıb...

Təranə Məhərrəmov